

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2024]

Abdulsamet DEMİRBAĞ

<https://orcid.org/0000-0002-0438-2419>

Dr. Öğr. Üyesi

sametdemirbag@munzur.edu.tr

Munzur Üniversitesi

<https://ror.org/05v0p1f11>

Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Tokadî-zâde Şekîb'in Neşide-i Vidân'ındaki Manzum Metinler

Poetry Texts in Tokadî-zâde Şekîb's Neşide-i Vidân

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 15.06.2024

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 17.08.2024

Yayın Tarihi | *Date Published*: 30.08.2024

Atıf | *Citation*

Demirbağ, A. (2024). Tokadî-zâde Şekîb'in Neşide-i Vidân'ındaki Manzum Metinler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(2), 617-643. <https://doi.org/10.34083/akaded.1501717>

Demirbağ, A. (2024). Poetry Texts in Tokadî-zâde Şekîb's Neşide-i Vidân. *Journal of Academic Language and Literature*, 8(2), 617-643. <https://doi.org/10.34083/akaded.1501717>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı <i>Yes - iThenticate</i>
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Abdulsamet DEMİRBAĞ | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](#)

Öz

Tokadî-zâde Şekîb, XX. yüzyıl klasik Türk edebiyatı geleneğini devam ettiren şahsiyetlerden biridir. Birçok eser kaleme alan Şekîb'in bu eserlerinden biri de manzum ve mensur metinler içeren *Neşîde-i Vicdân*'dır. *Neşîde-i Vicdân*'ın manzum kısmında gazel, kaside, mesnevi, terhib-bend, kıta ve murabba nazım şekilleri ile yazılmış şiirler yer almaktadır. Şair, eserine bir kaside ile başlamış, bir kıta ile eserini sonlandırmıştır. Hz. Muhammed'e ve Ehl-i beyt'e dair derin bir muhabbetin gözlemlendiği şiirlerin bir kısmını dinî ve tasavvufî bağlamda değerlendirmek mümkündür. Özellikle naatlarda ve mersiyelerde bu hususun öne çıktığı, acıkı ve coşkun bir ruh hâlinin dikkat çektiği görülür. Aruz kusurlarına pek rastlanmayan şiirlerde Arapça ve özellikle Farsça terkipler yoğun olarak kullanılmıştır. Ayrıca manzumelerde mürdef kafiye fazlaca kullanılmıştır.

Bu çalışmada hacminden dolayı mensur metinler kapsam dışında tutulmuş, sadece manzum metinler üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede önce şairin hayatı hakkında kısa bir bilgi verilmiş, sonra manzumelerin çeviri yazısı yapılarak manzumelerin yapı ve anlam özelliklerine yer verilmiştir. Çalışmanın sonuna ise eserin manzum bölümlerinin orijinal metni eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı; Tokadî-zâde Şekîb; *Neşîde-i Vicdân*; inceleme; metin.

Abstract

Tokadî-zâde Şekîb is one of the figures who continue the tradition of 20th century classical Turkish literature. One of the works of Şekîb, who has written many works, is Neşîde-i Vicdân, which contains texts in verse and prose. The verse part of Neşîde-i Vicdân includes poems written in ghazal, ode, masnavi, terhib-bend, stanza and murabba verse forms. The poet began his work with an ode and ended it with a stanza. It is possible to evaluate some of the poems in which a deep love for the Prophet Muhammad and the Ahl al-Bayt is observed in a religious and mystical context. It is seen that this aspect comes to the fore especially in naats and elegies, and a fluent and enthusiastic mood attracts attention. Arabic and especially Persian phrases were used extensively in the poems, in which aruz defects were rarely encountered. In addition, mürdef rhyme is used extensively in the poem.

In this study, prose texts were excluded from the scope due to their volume, and only verse texts were focused on. In this context, first, brief information about the poet's life is given, then the verses are transcribed and the structural and semantic features of the verses are included. At the end of the study, the original text of the poetic sections of the work has been added.

Keywords: Classical Turkish literature; Tokadî-zâde Şekîb; *Neşîde-i Vicdân*; analysis; text.

Giriş

Tokadî-zâde Şekîb, 24 Haziran 1871'de İzmir'in Tilkilik semtinde doğmuştur. Babası Tokadî-zâde Mehmed Nuri Bey (d. 1828-ö. 1889), annesi Râbia Hanım (d. ?-ö. ?)'dır. İlköğrenimi hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Şekîb, İzmir Rüştüyesini bitirmiştir. 1 Mart 1890 tarihinde İzmirli iş adamlarından Hayatî Paşa'nın kızı Gülfem Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten iki erkek, biri kız olmak üzere üç çocuğu dünyaya gelmiştir (Çağın, 1998, s. 9-14). Babası, edebiyat ve şiirle ilgilendiğinden şair, küçük yaşta şiir yazmaya başlamıştır. İzmir'de *Şu'le-i Edeb* (6 Şubat 1897-30 Ekim 1897, 17 sayı) ve *Zılâl* (1898) adlarıyla iki dergi yayımlamıştır. Daha sonra 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki seçimlerde Manisa'dan mebus seçilmiştir. 18 Ocak 1912'de meclis feshedilince İzmir'e dönmüş, siyaseti bırakarak ticaretle uğraşmıştır. Ayrıca Şekîb, İzmir'de edebiyat muallimliği, belediye meclis üyeliği ve 1931'de kurulan İzmir Edebiyat Cemiyeti'nin başkanlığı görevlerini yerine getirmiştir. Tokadî-zâde Şekîb, ilk çocuğunu küçük yaşta kaybettikten sonra tifoya yakalanmış, 6 Ekim 1932 tarihinde ikinci çocuğunun ölümünün acısına dayanamayarak aynı gün hayatına son vermiştir (Uçman, 2012, s. 216-217).

Ziyâ Paşa ve Muallim Nâci'nin etkisiyle klasik tarzda manzumeler yazarak şiire başlayan Tokadî-zâde Şekîb, 1890'lı yıllarda İzmir'de etrafında bir edebiyat muhiti kuracak kadar sanatı önemsemiştir. Abdülhak Hâmid ve Servet-i Fünûn tarzında başarılı sayılabilecek şiirler kaleme almıştır. Şairin bir dönem Mevlevî tarikatına girdiği bilinmektedir. Bu nedenle şairin naat, münacat, ilahi, nefes, gazel ve kaside tarzındaki şiirlerinde tasavvufî bir neşve ve heyecanın olduğu görülmektedir (Uçman, 2012, s. 216-217).

Tokadî-zâde Şekîb, 1909'da *Neşide-i Vicdân*, 1923'te *Reşehat*, 1924'te *Derviş Sözleri* ve 1925'te *Huzur-ı Hilkatte* adlı şiir kitaplarını yayımlamıştır. İlk şiiri *Nazire* başlığıyla *Hazine-i Fünûn*'da yayımlanmıştır. Şairin dört şiir kitabıyla çeşitli yayın organlarında yayımladığı 135 şiiri bulunmaktadır. Şekîb'in sanat hayatını dört döneme ayırmak mümkündür. 1893'ten 1908'e kadar yazdığı ilk dönem şiirlerinde divan şiirinin etkisi görülmektedir. Dinî-tasavvufî hususiyeti olan bu şiirlerinde şair genellikle Mevlânâ'yı ve Mevlevîliği işlemiştir. Bu dönemde sevgilinin güzelliğinin tasvir edildiği ve övüldüğü aşk konulu şiirleri de bulunmaktadır. Hz. Muhammed, Hz. Hüseyin gibi dinî; II. Abdülhamid, V. Murat gibi siyasi; Muallim Naci, Namık Kemal gibi edebî şahsiyetler için şiirler kaleme almıştır. İkinci dönemi, 1909-1925 yılları arasında yazdığı "Tereddüt Dönemi" şiirlerinden oluşmaktadır. Bu dönemde şair, şiirlerinin hem şekil hem de muhtevalarında tereddütler içindedir. Şekîb, şiirinin üçüncü dönemine *Huzur-ı Hilkatte* adlı kitabının ismini vermiştir. Bu eser, şairin bu dönemdeki diğer şiirlerinde yer alan fikirleri içine alan ya da onlara kaynaklık eden uzun bir şiirden oluşmaktadır. 1925-1928 yıllarını kapsayan şiirler, şairin karamsarlık ve umutsuzluk duygularıyla iç içe olduğunu göstermektedir. Şekîb'in sanatının dördüncü merhalesini oluşturan *Son Şiirleri* nde, *Huzur-ı Hilkatte*'deki fikirlerinin daha da keskinleşerek devam ettiği görülmektedir (Çağın, 2021, TEİS).

1. Neşîde-i Vicdân'daki Manzumelerin Genel Özellikleri

Neşîde-i Vicdân, 12 manzum, 5 mensur metnin yer aldığı bir eserdir. Çalışmada esas alınan matbu eser, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında yer alan bilgilere göre 1325 (M. 1909) tarihinde İzmir'de yayımlanmıştır. 51 sayfadan oluşan eser, İBB Atatürk Kitaplığının Depo Bölümünde 818.2 1325 R [1909 M] k.1 1 sınıflama ve Bel_Osm_K.06213 demirbaş listesinde bulunmaktadır.

Eser, Hz. Muhammed'e yazılan naat türünde bir kaside ile başlamış, kıta nazım şekliyle son bulmuştur. Çalışmanın hacminden dolayı mensur metinler kapsam dışı bırakılmış, sadece manzum bölümlerin çeviri yazısı ve incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın esası, manzumelerin çeviri yazılarına dayandığı için eserin inceleme bölümü kısa tutulmuştur. Diğer taraftan eserin mensur bölümü, bu sahada çalışma yapmayı düşünen araştırmacılar için ayrı bir çalışma konusu olarak düşünülebilir.

Eserdeki manzum ve mensur bölümlerin başlıkları, sayfa aralıkları ve beyit/bent sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo I: *Neşîde-i Vicdân'daki manzum ve mensur metin başlıkları*

Manzum Metinler	Sayfa	Beyit/Bent	Mensur Metinler	Sayfa
Naat (I)	3-4	18	Sultân Murâd	12-24
Naat (II)	5-6	18	Sultân Murâd'a Hitâbım	25-27
Neşîde-i Vicdân	7-10	37	Kemâl Bey'i Takdîs Edelim	33-39
Terâne-i Hürriyet	11	4	Kemâl'e Hitâbım	39-41
Mersiye (I)	28-32	40	Sancağımız	41-46
Mersiye (II)	46-47	5		
Başlıksız	48-49	7		
Eski Bir Gazelim	50	6		
Bu da Öyle (Gazel II)	50-51	5		
Kıta (I)	51	2		
Kıta (II)	51	2		
Kıta (III-Kemâl İçün)	51	2		

Muhteva açısından düşünüldüğünde eserin naatlar bölümünde Hz. Muhammed'i çeşitli sıfatlarla metheden şair, Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamber'e indirildiğinden ve bununla kâinata bir nizam verdiğinden bahsetmiştir. Diğer taraftan adalet ve hakkın Hz. Muhammed ile sağlaştırdığını ifade eden şair, bu vesile ile İslam'ın önemini de vurgulamıştır. Ayrıca şair, Hz. Muhammed'in mübarek yaratılışına da dikkat çekmiş, sırlara vakıf olduğundan ve ondan yardım dileyenin mutlu olacağını ifade etmiştir. Şekîb, Hz. Peygamber'in şefaatine dikkat çekerek kendisinin günahkâr bir kul olduğunu vurgulamış, şefaate isteginde bulunmuştur. *Neşîde-i Vicdân* başlığıyla yazılan manzumede de yine Hz. Peygamber'in hayat kaynağı olduğundan, büyüklük ve şanının son bulmayacağından, kimsenin ona denk olmayacağından bahsedilmiştir. *Terâne-i Hürriyet* başlığıyla kaleme aldığı manzumede ise meşrutiyetin ilanından duyduğu sevinci dile

getirmiştir. Yazdığı iki mersiye'nin ilkinde Osmanlı padişahlarından V. Murad'a duyduğu muhabbeti dile getirmiştir. Padişahın saygıya değer, merhametli, adaletli bir kişi olduğunu anlatan şair, ölümünden duyduğu üzüntüyü belirtmiştir. İkinci mersiyede ise Hz. Hüseyin'i çeşitli özellikleriyle öven Şekîb, Kerbela hadisesinden duyduğu derin üzüntüyü ifade etmiştir. Müstakil bir şiir olan ancak şair tarafından bir adlandırma yapılmayan başlıksız manzumede ise Allah'ın sınırsız kudretinin karşısında insanın acizliği anlatılmıştır. Bir taraftan hikmet ve bu hikmet karşısındaki insanın arayışını dile getiren şair, diğer taraftan dünyanın değersizliğini ve dünyaya neden geldiğini bu şiirinde sorgular. Şekîb, yazdığı gazellerinde ise sevgilinin güzelliğinden bahsederek övgüde bulunmuş, her ne kadar ayrılıktan şikâyet etse de kavuşmayı istemediğini vurgulamıştır. Ayrıca şair, sevgiliden gelen her türlü eziyetin kendisine mutluluk verdiğiinden bahsetmiştir. Son manzumeler olan kıtaların ilkinde ney sesinin tesirinden bahsedilmiş, ikinci kıtada sevgilinin güzelliğinin tasviri yapılmıştır. Son kıtanın ise Çağın'a (1998), göre Namık Kemal için yazıldığı, onun cihanı süsleyen bir güneşe benzetildiği ve fikirlerinin hâlen yaşatıldığı anlatılmıştır.

Manzumelerde Arapça ve Farsça sözcükler fazlaca kullanılmıştır:

*Her ne dem başlasa ey mefhar-i zî-şân-ı rûsul
Vasf-ı 'ulviyyetine hâme-i pâkîze-kelâm (N. (I)/b. 12)*

*Dâ'ir olmakda birer zerre-i nâ-çîz gibi
Cezbe-i şems-i celâliyle ser-â-ser ecrâm (N. (I)/b. 10)*

Şiirlerde Arapça ve Farsça terkipler yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bundan dolayı şiir dilinin ağır olduğu görülür. Bu terkiplerden bazıları aşağıdaki şekildedir:

*Nâsa bir dîn ile verdin ki sa'âdet el-hağ
Bildi 'âlem ne imiş merhamet-i Rabb-i 'ibâd (N. (II)/b. 2)*

*Kurretü'l-'ayn-ı Nebiyy-i müctebâsın yâ Hüseyin
Mefhar-ı âl-i Cenâb-ı Mustafâ'sın yâ Hüseyin
Vâris-i şân-ı 'Aliyyü'l-murtażâsın yâ Hüseyin
Âh kim kurbân-ı ahkâm-ı kazâsın yâ Hüseyin (M. (II)/bend 2)*

Manzumelerde ikili terkipler olduğu gibi üçlü terkipler de bulunmaktadır:

*Şanlı bir burhân-ı vahdetdir cemâl-i akdesin
Fikr-i didârın te'âlî-bağş olur îkânıma (G. (I) /b. 2)*

*Hayâliş bir cihân-ârâ güneşdir kim ufûl etmez
Şaçar efkâra pertev maşrık-ı ikbâl-i milletden (K. (III)/b. 1)*

Neşide-i Vicdân'daki şiirlerde vezin kusurlarına pek rastlanmaz. Özellikle temel aruz kusuru sayılan zihafın azlığı bunun göstergesidir. Eserdeki manzumelerde kullanılan vezinler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo II: Şiirlerde kullanılan vezinlerin kullanım sıklığı

Vezinler	Manzumeler	Sayısı
fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	Naat I, Naat II, Kıta II	(III)
fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	Mersiye II, Eski Bir Gazelim, Bu da Öyle Gazel	(III)
fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	Neşîde-i Vicdân	(I)
müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	Terâne-i Hürriyyet	(I)
mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	Mersiye I	(I)
mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	Başlıksız, Kıta I, Kıta III	(III)

Şiirlerde hece düşmeli ulama örneğine rastlanmaktadır. Örneğin aşağıdaki beyitte vezin gereği *şahâ 'if-i'eyyâm* sözcükleri *şahâ 'if-i'eyyâm* şeklinde okunmalıdır:

*Sağa i' şār-ı şeref-nâme-i cāvîd oldu
Anda nâmiñla tırâzîde şahâ 'if-i'eyyâm (N. (I)/b. 9)*

Manzumelerde ulama örnekleri bulunmaktadır:

*Müştekî firkatden ammâ tâlib-i vuşlat degil
Nür-ı çeşmim! Ben de hayrânım dil-i vîrânıma (G. (I)/b. 4)*

*Mağbesden indi kabre vücûd-ı mükerremi
Her hisli kalbi etdi giriftâr mâtemi (M. (I)/b. 8)*

Medli hece kullanımlarına rastlanmaktadır:

*Hâşr-ı kâm etmem hiçâb-ı iltifât-âmîzine
Şanma göñlüm zevk-yâb olmaz 'itâbından seniñ (G. (II)/b. 4)*

*'Arşdan sem'ime âvâze-i temcîd gelir
Her ne dem eyler isem nâmiñı tekrîm ile yâd (N. (II)/b. 12)*

Şiirlerde imalelere de rastlanılmaktadır:

*'İllet-i aşkıñla mahv olmağdadır zevk-ı hayât
Reşk eder ehl-i haqîkat derd-i bî-dermânıma (G. (I)/b. 5)*

*Dem-be-dem i' lân-ı aşk etdikçe ben bî-ihtiyâr
Reşke düşmez mi şafağ reng-i hicâbından senin (G. (II)/b. 3)*

Manzumelerde sadece birkaç yerde zihaf yapılmıştır:

*Mâ-siva'l-hakķı fedâ eylerim Alâh bilinir
Beni bir nîm-nigâhıñla edersen is'âd (N. (II)/b. 16)*

Kafiye, şiirde en az iki mısra sonundaki ses tekrarıdır. Sadece revî harfinin tekrarlanmasıyla kafiye-i mücerrede; içerisinde ridf harfinin bulunduğu ve revî harfinden önce illet harflerinden (ل, و, ع) birinin kafiye de tekrarlanmasıyla mürdef kafiye yapılmaktadır (Kaçar, 2015, s. 39). Buna göre *Neşîde-i Vicdân*'da mürdef kafiye'nin daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

Tablo II: Şiirlerin nazım şekli, kafiye ve redifleri

Manzumeler	Nazım Şekli	Kafiye	K. Çeşidi	Redif
Naat (I)	Kaside	-âm	Mürdef	-
Naat (II)	Kaside	-âd	Mürdef	-
Neşide-i Vicdân	Mesnevi	-	-	-
Terâne-i Hürriyet	Murabba	-	-	-
Mersiye (I)	Kaside	-âl	Mürdef	-
Mersiye (II)	Terkib-bend	-	-	-
Başlıksız	Terkib-bend	-	-	-
Eski Bir Gazelim (I)	Gazel	-ân	Mürdef	-ıma
Bu da Öyle (Gazel II)	Gazel	-âb	Mürdef	-ından senin
Kıt'a (I)	Kıta	-âh	Mürdef	-
Kıt'a (II)	Kıta	-âb	Mürdef	-
Kıt'a (III-Kemâl İçün)	Kıta	-t	Mücerred	-den

Söz konusu kafiye örnekleri şu şekilde sıralanabilir:

Rûhlar oldu ser-â-ser hurrem

Fahr eder ümmet-i mes'ûde bu dem (N. V. /b. 10) (Kafiye-i mücerrede)

Ey felek-kevkebe Peygamber-i lâhût-makâm

Pür-âlem-i esrâr-ı Hudâ-yı 'allâm (N. (I)/b. 1) (Kafiye-i mürdefe)

Ey felek-kevkebe sultân-ı serîr-i irşâd

Enbiyâ serveri Peygamber-i ferhunde-nijâd (N. (II)/b. 1) (Kafiye-i mürdefe)

Feyz-i 'aşkıñ cezbeler verdikçe 'ulvî cânıma

Nâ-müsâ' iddir fezâ-yı bikerân cevlanıma (G. (I) /b. 1) (Kafiye-i mürdefe)

Şiirlerde sözün etkisini arttırmak ve söze zenginlik katmak amacıyla edebî sanatlara başvurulmuştur. Şiirlerdeki edebî sanatlara aşağıdaki beyitler örnek verilebilir:

Teşbih

Hayâliñ bir cihân-ârâ güneşdir kim ufûl etmez

Şaçar efkâra pertev maşriğ-i iqbâl-i milletden (K. (III) /b. 1)

(Bahse konu olan kişinin hayali, cihanı süsleyen bir güneşe teşbih edilmiştir.)

İstifham

Penbe bir nûr sevilmey mi güzel bir yüzde

Eñ büyük ziyetidir bir kadınñ reng-i hicâb (K. (II) /b. 2)

(“Penbe bir nûr sevilmey mi güzel bir yüzde” mısraında istifham sanatı vardır.)

Teşhis/İstifham

Dem-be-dem i' lân-ı 'aşk etdikçe ben bî-ihtiyâr

Reşke düşmez mi şafağ reng-i hicâbından senin (G. (II) /b. 3)

(Şafağa soru yoluyla kıskançlık atfedilerek teşhis ve istifham sanatı yapılmıştır.)

Teşbih

Şanlı bir burhân-ı vahdetdir cemâl-i aķdesiğ

Fıkr-i didârıñ te‘âlî-baħş olur iķānıma (G. (I) /b. 2)

(Sevgilinin cemali birlik delili şeklinde gösterilerek teşbih yapılmıştır.)

İstiare

Müşteki fırkatden ammâ tâlib-i vuşlat degil

Nür-ı çeşmim! *Ben de ħayrânım dil-i vîrânıma (G. (I) /b. 4)*

(Sevgiliye göz nuru hitabıyla açık istiare yapılmıştır.)

Nida

Ey pâdişâh-ı muhterem-i merĥamet-şi‘âr

Ey ‘âlemiñ mükerreremi mazlûm-ı pür-vaķâr *(M. (I)/b. 9)*

(Ey ünleleriyle nida sanatına başvurulmuştur.)

Tekrir

İşte *erbâb-ı ‘uķûl işte fuĥûl*

İşte *biñlerce me‘âlî-i Resûl (N. V. /b. 25)*

(İşte sözcüğünün tekrarıyla tekrir sanatı yapılmıştır.)

Tezat

Hakkı bātıldan *edenler tefriķ*

Anı bî-şübhe ederler taşdıķ (N. V. /b. 26)

(Hak ile batıl sözcükleri arasında tezat sanatına başvurulmuştur.)

2. Neşide-i Vicdân’daki Manzumelerin Çeviri Yazısı¹

Na‘t (I)²

(fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün)

Ey felek-kevkebe Peyğamber-i lâhût-maķâm

Pür-ĥikem-‘âlem-i esrâr-ı Ĥudâ-yı ‘allâm

Eylediğ ‘âlemi âzâde-i âsîb-i fiten

Nazm-ı Ĥur‘ân ile dünyâya verip ĥüsn-i nizâm

Ĥükm-i cāvîd-i kitâbıñla seniğ ‘âlemde

Buldu bünyân-ı ĥaķîķat ebedî istiĥkâm

Doğdu nûruğ reh-i taĥķîķ ziyâdâr oldu

Ĥalmadı çehre-i ĥikmetde zâlâm-ı ihâm

¹ “Makalenin transkripsiyonlu metninde *Times Turkish Transcription* yazı tipi kullanılmıştır”

² Orijinal metinde 3-4. sayfalarda bulunmaktadır.

Oldu her zerre hużûrunda zebân-ı taşdıķ
Zât-ı zî-şânıñ edince bize tebliğ-i peyâm

Halk için âyet-i kübrâ-yı haķîkat sensiñ
Etdi biñ münkiri bir nuķk-ı vecîziñ ilzâm

Gösterir çehre-i pür-tâb haķîkat ne imiş
Haķqa mir 'ât-ı muķâbil gibi lafz-ı İslâm

'Adl ü haķķ etdi kitâbıñile te 'yid el-hak
Oldu iķbâl-i beşer sâye-i şer' inde tamâm

Sağa i' şâr-ı şeref-nâme-i cāvîd oldu
Anda nâmıñla tirâzide şahâ 'if-i eyyâm³

Dâ 'ir olmaķda birer zerre-i nâ-çiz gibi
Cezbe-i şems-i celâliñle ser-â-ser ecrâm

Bulup üftâde-i emrâz mizâc-ı dehri
Eylediñ hikmet-i şer' iñle maşûn-ı eşķâm

Her ne dem başlasa ey mefhar-i zî-şân-ı rûsul
Vaşf-ı 'ulviyyetine hâme-i pākize-kelâm

Açılır pîş-i nigâhımda yed-i kudretile
Burķa-i şâhid-i zibende cemâl-i ilhâm

Feyz-i na' tıñla şaçar dürr-i haķîkat tab' ım
Bahr-ı ma' nâya gelir medhiñ ile cüşiş-i tām

Rütbe-i ' izzet ü iclâliñi fikr etdikçe
'Arş-ı a' lâda tutar tã 'ir-i endîşe maķâm

Vaşf-ı mecd ü şerefiñ medh-i ' ulüvv-i şânıñ
Yine mebde 'de qalır balsa da şüretde hitâm

Ne kadar olsa günahķâr şefâ' at-h'vâhiñ
'Afv eder cürmünü elbette Hudâvend-i enâm

Bende muhtâc-ı kemâl-i keremiñ bir kuluğum
Eyle ' uķbâda şefâ' atle beni nâ 'il-i kām

³ Vezin gereği hece düşmeli ulama yapılmalıdır.

Na‘t (II)⁴

(fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün)

Ey felek-kevkebe sultân-ı serîr-i irşâd
Enbiyâ serveri Peyğamber-i ferhunde-nijâd

Nâsa bir dîn ile verdiñ ki sa‘âdet el-ħağ
Bildi ‘âlem ne imiş merħamet-i Rabb-i ‘ibâd

Oldu sâyeñde beşer vâsıl-ı ser-menzil-i fevz
Çünkü nûruñla göründü bize şeh-râh-ı sedâd

Münceli şu‘le-i ħürşid-i hüdâ vechiñde
Mün‘adim pîş-i celâliñde zâlâm-ı ilhâd

Şıdkıñı şıdkıña şâhid tutarağ ehl-i şuhûd
Zât-ı zî-şânıñ için zâtıñı eyler işhâd

Münkeşif nûr-ı mübeyyenile liğâ-yı hestî
Müfteħir feyz-i vücûduñla esâs-ı icâd

Eñ küçük zerresini feyzıñ eder mihr-i münîr
Kim ki ‘âlemde olur nâr-ı ġarâmıñla remâd

Çeşm-i im‘ânıña olmağla ħaffâya mekşûf
Geldi biñ ‘uğdeye bir ħavl-i şerîfiñle küşâd

Sırr-ı ser-beste-i mebdē’ saña ma‘lûm ancağ
Zât-ı ħağ-bîniñe zâhir yine esrâr-ı me‘âd

Olur elbette kemâl-i keremiñden mesrûr
Şıdk u ihlâş ile luğfuñdan eden istimdâd

Yâd edip nâmıñı feryâd eden ehl-i cürmüñ
Müjde-i rahmet olur sem‘ine ‘aks-i feryâd

‘Arşdan sem‘ime âvâze-i temcîd gelir
Her ne dem eyler isem nâmıñı tekrîm ile yâd

Yed-i ‘ulyâ-yı ‘inâyetle şu sâfil beşeri
Evc-i a‘lâ-yı kemâlâte sen etdiñ iş‘âd

Ĥağ-nüma sözleriñ âyine-i iclâliñdir
Mebħaş-ı Ĥağ’da müfîd olmadadır ‘ayn-ı müfâd

⁴ Orijinal metinde 5-6. sayfalarda bulunmaktadır.

‘Aks-i envârîna dîdâr-ı ebed levh-i şeref
Vech-i pür-tâbîna hürşîd-i ezeldir mirşâd

Mâ-siva'l-ḥakkı fedâ eylerim Allâh bilinir
Beni bir nîm-nigâhıyla edersen is‘âd

İki ‘âlemde penâgâh-ı ferîdim sensin
Beni dâreynde ancak sen edersin dil-şâd

Rûy-ber-ḥâk-i recâ bir kuluşum merḥamet et
Ey kerem menba‘ı Peygamber-i pākîze-nihâd

Neşide-i Vicdân⁵

(fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün)

Ey mübârek şeb-i ferḥunde-peyâm
Mü‘minîn oldu ḥulûlûñle be-kâm

Yine ervâhı şafâdâr etdin
Feyz-i ‘ulvîñi be-dîdâr etdin

Bir muḥaddes şeb-i müsteşnâsın
Leyl-i pür-tâb-ı ḥayât-efzâsın

Çok mu her ân-ı sa‘âdet-dârın
Olsa mağbûtu bütün i‘şârın

Sen o Peygamber-i ‘âlî-himemiñ⁶
Sen o hâdî-i İllâhî-şiyemiñ

Mehd-i tekrîme sa‘âdetlerle
‘Azametlerle beşâretlerle

Sâye-baḥş olduğı demsin ki beşer
Seni ta‘zîm ile taḥdîs eyler

Saḡa ey leyl-i me‘âlî-pîrâ
Başka bir feyz u şeref verdi Ḥudâ

Şân u iclâliñe yoḡdur pâyân
Ne ḡadar vaşf edilirsen şâyân

Rûḡlar oldu ser-â-ser ḡurrem
Faḡr eder ümmet-i mes‘ûde bu dem

⁵ Orijinal metinde 7-10. sayfalarda bulunmaktadır.

⁶ Vezin gereğı “himemsin” sözcüğü “himem” şeklinde okunmuştur.

Bu mübârek gece pek ‘âlîdir
Nür-ı feyziyle cihân mâlîdir

Bu muqaddes şeb-i rûh-efzâda
Doğdu hürşîd-i hüdâ dünyâda

Dönerek Ka‘be’ye her kalb-i selîm
Oldu pür-nür Hudâvend-i ‘alîm

Geldi zerrât ser-â-ser vecde
Etdi Allâh’a ‘avâlim secde

Oldu dîdâr-ı haqîkat meşhûd
Etdi bütler bile ifâ-yı sücûd

Ûake reşk eyledi Firdevs-i berîn
Çünkü hem-pâye-i ‘arş oldu zemîn

Etdi âvâze-i tahmîd beşer
Yükselip ‘arş-ı İllâhî’yi güzer

Oldu mişbâhı bu vaḥdetgâhıñ
Vech-i ruḥşânı Resûlu’llâhıñ

Bâng-ı tehlîl-i melâ’ik o zamân
Pür-ṭanîn eyledi eflâki hemân

Erdi ḥilkât şerefiñ gâyesine
Etdi ḥayretle nâzar pâyesine

O ne iclâl-i ḥired-fersâdır
O ne ‘ulviyyet-i müsteşnâdır

Zerredir pîş-i celâlinde güneş
Olamaz neyyir-i iclâline eş

Ne İllâhî idi ef‘âl-i Resûl
Ne ḥired-süz idi âmâl-i Resûl

İşte Peyğamber-i ferḥunde-nijâd
İşte gösterdiği şeh-râh-ı sedâd

İşte erbâb-ı ‘uḳûl işte fuḥûl
İşte biñlerce me‘âlî-i Resûl

Ḥaḳḳı bâṭıldan edenler tefriḳ
Anı bî-şübhe ederler taşdıḳ

Gelmeden kevn e müneccî-i enâm⁷
“Lafz-ı kün” olmadı ma' nâca tamâm

Ey semâ-pâye, İlâhî ahlâk
Doldu nûruñla ser-â-ser âfâk

Hişmetiñ oldu mürebbî-i beşer
Bild i ' âlem ne imiş hayr ile şer

Bu şanem-hâne-i pür-zulmeti sen
Nür-ı Yezdân ile etdiñ rüşen

Düşerek ' acze o mebhâşda ' uqûl
Bizce kalmışdı haķîkat mechûl

Sensiñ ey vâkıf-ı esrâr-ı nihân
Eyleyen çehre-i maķşûdı ' ayân

Haķ için ' ayn-ı hidâyetsin sen
Nâsa bir âyet-i raħmetsiñ sen

Kimseler zâtıña akrân olamaz
Zerreler mihr-i dirahşân olamaz

' Ayn-ı hikmetdi bütün ef' âliñ
' Akla güncide degil iclâliñ

Tanıyıp Haķķ'ı edenler imân
Haķ diyor zâtıña bî-reyb ü gümân

Olsun ey bedreķâ-i râh-ı necât
Rûh-ı ' ulviñe hezârân şalavât

fî 12 Rebî'ü'l-evvel sene 326

Terâne-i Hürriyyet⁸

(müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün)

Feyz-i ' amîm-i ma' delet dünyâyı etsin müstefid
Her yerde olmuşdur bu gün âşâr-ı hürriyyet be-dîd
Nezd-i Hudâ'dandır bize midħat; o mażlûm şehid
Ey millet-i ' âlî-güher! ' İydiñ sa' id olsun sa' id

⁷ Vezin gereği hece düşmeli ulama yapılmıştır.

⁸ Orijinal metinde 11. sayfada bulunmaktadır.

Şâyestedir artık bu gün insânca etsen iftiḥār
 İ' lān edip ḥürriyeti olduḡ ' umūmen baḥtiyār
 Bayramlaşırken böyle biz der ḥalk-ı ' ālem pür-mesār
 Ey millet-i ' ālī-güher! ' İydiñ sa' id olsun sa' id

Ġaşb eylemişken ḥaḳḳını birçok le ' im-i bī-hayā
 Merdāne-i istirdād edip etdiñ bi-ḥakk-ı i' tilā
 Maḥv oldu cāniler bütün bulduñ meşā ' ibden rehā
 Ey millet-i ' ālī-güher! ' İydiñ sa' id olsun sa' id

Taḥliş-i nefis etdiñ hele cemi' yyet-i mel' üneden
 Erbāb-ı nāmus olmuyor bir yerde artık nāle-zen
 Pür-ḥande pür-şevḡ u şafā bir şānlı bayramdır gelen
 Ey millet-i ' ālī-güher! ' İydiñ sa' id olsun sa' id

Bu manzūmeyi üstād-ı şehīr-i müsīķi İzmirlı Santo Efendī ' acem ' aşīrān maḳāmında bestelemiştir.

Mersīye (I)⁹

(mef' ūlü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün)

Her zerreden gelirdi bir āvāze su ' āl
 Lā-yüs ' el etmeseydi eger kāinātu lāl

Bulmaḳdayım kitāb-ı meşīyyetde dā ' imā
 Gözyaşlarıyla şerḫa sezā ḡamlı bir me ' āl

Bir ḥaḳsızıñ muvāfıḡ-ı taḳdīr-i Ḥaḳ olur
 Bir ān içinde etmesi biñ ḥaḳḳı pāy-māl

Yok ibtisāmı nice liḳā-yı ḥabī' atıñ
 Ḥilḳatde her zamān görürüm girye-i melāl

Her dilde bir te ' eşşür-i cān-süz u bī-emān
 Her yüzde bir elem verecek reng-i infī ' āl

Sevḡ etme ' aḳl u ḥissimi ' işyāna gel benim
 Ey mantıḡ ey hidāyete bühtān eden ḡalāl

Sultān Murād' ı āh o mazlūmı yād edip
 Ol dem bu günde farḡ-ı te ' eşşürle bī-mecāl

Maḥbesden indi ḳabre vücūd-ı mükerreremi
 Her ḥisli ḳalbi etdi giriftār mātemi

⁹ Orijinal metinde 28-32. sayfalarda bulunmaktadır.

Ey pâdişâh-ı muhterem-i merhâmet-şî'âr
Ey 'âlemin mükerremi mazlûm-ı pür-vaqâr

Geldiñ bu şahñ-ı mâteme ger bende-i nedem
Rah-ı fenâdan ağlayarak eylediñ güzâr

Ber-dâr-ı ibtilâda geçirdiñ ki 'ömrünü
Cennet mişâlidir aña nisbetle bir mezâr

Bî-kesdiñ âh yokdu şerîk-i te'essürüñ
Gözyaşlarını rûhuñ içün yâr-ı gam-güsâr

Dünyâya sen gelince bakıp ser-nüvişteñe
Zann eylerim ki hilkâtiñ olmuşdu şerm-sâr

Varlıkdı eñ büyük elemiñ ân-ı mevtiñe
Bir müjde bekliyor gibi eylediñ intizâr

Evvelce yâr olaydı eger bahtımız bizim
Luftuñ ederdî milleti elbette bahtiyâr

Bir pâdişâh-ı 'âdil ü 'âlî-cenâb idiñ
A' lâ-yı şân-ı millet ile kâm-yâb idiñ

Olduñ esîri hâtıra gelmez belâlarıñ
Bî-çâre bir mücerrebisiñ ibtilâlarıñ

Döndüñ vaçanda kimsesi yok bir garîbesin
Bîgâne kaldı ağlayarak âşinâlarıñ

Bâb-ı refî' -i merhâmetiñ ey kerem-şî'âr
Bir mevqı' -ı qabûlu idi ilticâlarıñ

Qalbinesiñ şu şanlı mehâbetli milletiñ
Fevkındadır maqâm-ı bülendiñ semâlarıñ

Bir nûr iner gibiydi sükût-ı mezârıña
Bir başka şekildir bu iniş i' tilâlarıñ

Zîr-i zemîne geçdi muqaddes emelleriñ
Her dem firâz-ı 'arşa çıkarken du'âlarıñ

Nâmıñ ile'l-ebed ağılır hüzn ü ye's ile
İcâb eder tekerrürünü iştikâlarıñ

Bî-hadd u bî-nihâyet idi çekdiñiñ 'azâb
Vicdânlar ağlıyor saña ey ma' delet-me'âb

Etdikçe etdi mâtem cân-sûzuñ imtidād
Olduñ şonuñda mevt-i feci' iñle ber-murād

Maħbesde erdi ' ömr-i ' aziziñ nihāyete
Ağlar bu ħāle ins ü melek ey melek-nihād

Bir şehr-yār-ı ma' delet-ārā-yı dehr idiñ
İkbāl-i milletin saña eylerdi istinād

Қudsiyyet-i maķāşidñ ey şanlı pādişāh
Başş eylemişdi herkese ciddi bir i' timād

Olsaydı ' ahd-i saltanatñ ber-devām eger
Sāyenñde rû-nümā olarak feyz-i ittiħād

Ma' mūr olurdu sāye-i ' adliñde şübhesiz
Bir ġam-fezā ħarābe-i bî-dād olan bilād

Gösterdiğñ büyüklüğü efrād-ı milletin
Eyler ' umüm-ı ħaşre қadar maħmedetile yād

Dünyādan ey belā-zede ma' şüm-ı ħaķ-şi' ār
Bir nām-ı zinde terk ederek eylediñ güzār

Etmiş Ĥudā büyüklüğü zātñla kām-rān
Nāmñla iftiħār edecektir ' uluvv-i şān

Bir ruħu şāf, қalbi büyük pādişāh idiñ
Eylerdi luţf-ı ħilkātiñi nāşiyen ' ayān

Ümmidlerle қalbimiz olmuşdu pür-neşāt
Sen taħta ma' deletle şeref verdiğñ zamān

Etmekdi maķşadın bizi mes' ūd u қām-yāb
Ĥükmi-i қazādan āh faқat bulmadñ emān

Ĥaққında her ne yazsa қalem ġamlı rūħumuñ
Olmaz te' eşşürātına ħaққıyla tercümān

Taşvīr için fecāyi' ' ömr-i ħarābıñı
Her cüz' ü ferdiñ olmalı mâtemli bir lisān

Dār-ı beқāda rūħuñu şād eylesin saña
Dünyāyı sicn-i miħnet eden Rabb-i Müste' ān

Millet sirişk-i çeşmini döñdükçe ħākiñe
Eyler hediye fātiħalar rūħ-ı pākiñe

Mersîye (II)¹⁰

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

‘Arş-ı Yezdân’ın siyeh-veş olduğu demdir bugün
 Bir dem-i derd ü belâ bir yevm-i mâtemdir bugün
 Ehl-i imân ağlıyor ‘aşr-ı muharremdir bugün
 Şâf bir mü'min degildir kim ki hurremdir bugün
Çünkü sen düşdün şehiden hâke ey ‘Alî-tebâr
Sergüzeşt-i fâci’iñ taqdîri etdi şermsâr

Қurretü'l-‘ayn-ı Nebiyy-i müctebâsın yâ Hüseyin
 Meḫar-ı âl-i Cenâb-ı Muṣtafâ’sın yâ Hüseyin
 Vâriş-i şân-ı ‘Aliyyü’l-murtażâsın yâ Hüseyin
 Âh kim ḫurbân-ı aḫkâm-ı każâsın yâ Hüseyin
Tâ-be-maḫşer vaḫ’a-i dil-sûzuḫuñ giryânyız
Biz bu ḫükm-i cân-güdâz ḫudretin ḫayrânyız

Ḫaliñi yâd eyleyip olsun melekler eşk-bâr
 Ḫün içinde teşne-leb etdiñ bu ‘âlemden güzâr
 Gâlib oldu ḫaşm-ı bî-dîniñ Yezîd-i ḫilekâr
 Ey Nebî-sîret me‘âlî-perver-i Ḫayder-veḫâr
Sen şehîd olduñ yıkıldı Ka‘be-i ‘ulyâ-yı Ḫaḫ
Meşhedin den vâşıl oldı Ḫaḫḫ’a vâveylâ-yı ḫaḫ

Şavletin lertzân ederken ḫaşm-ı bî-imânın
 Görmüş olsaydı eb-i zî-necdetin cevlanın
 Derdi taḫbîl eyleyip şemşîr-i ḫün-efşânın
 Ḫalka pek merdâne gösterdiñ ‘ulüvv-i şânın
Âferîn ey rûḫ-ı Ḫayder şad hezerân âferîn
Dest-i pür-zûruḫla faḫr etsin şu seyf-i âteşin

Maḫşadın şâyeste-i taḫdîs idi fikrin sedîd
 Oldu her ḫavlinde her fi‘linde ‘ulviyyet be-dîd
 Ḫalka ḫayret verdi izḫâr etdiñ ‘azm-i şedîd
 Mevti bî-bâkâne istiḫkâr edip olduñ şehîd
Şânın bâlâ-ter etdi vaḫ’a-i dehşet-resin
Ḫün-ı pâkiñle yazıldı ‘arşa nâm-ı aḫdesin

Muḫarrem sene 319

¹⁰ Bu mersiyedeki 2, 4 ve 5. bendlerdeki bazı mısralar, şairin *Derviş Sözleri* adlı eserinde de bulunmaktadır. (Karahan, T. (2020). Tokadîzâde Şekîp Bey’in Derviş Sözleri Adlı Eseri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. 4(1), 27-58.) “Orijinal metinde 46-47. sayfalarda bulunmaktadır.”

Başlıksız¹¹

(mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)

Şu 'ün-ı dehri istiknâh ederken çeşm-i im'ânım
Ararken bir haqîkat kendi maşşudumca vicdânım
Ne hikmetdir tağayyür-yâb olur iķân u 'irfânım
Ben eylerken semâdan hâkden beyhûde istimdâd
Şimâh-ı câna 'aks-endâz olur her zerreden feryâd

Evet! Her zerre bir kudret-nümâ burhân-ı Halîk'dır
O burhânlar faķat efkârı ancak şekke sâ'îķdir
Beşer pür-'aczdır bigâne-i fehm-i haķâyîķdir
Zevî'l-idrâki bilmem kim düşürmüş böyle bir dâma
Nedir bâ'is haqîkat şekli almış bunca evhâma

Haqîkat perde-puş mübhemiyetdir kalır mestür
O zulmetden emînim çeşm-i istiknâha gelmez nür
Bu bahşi Haķķ'a takrîb eylemez tevcih-i dūr-â-dūr
Hikem-senci-i 'aķlıķ sūdu yok encâmî hayretdir
Emînim her kanâ'at bir teselliden 'ibâretdir

Zalâm-âlūd olur fikr-i beşer nūr-ı dehâsından
Ne hâşıl hikmet-i Bârî'ye 'â'id iddi'âsından
Eder pestî tezâyüd 'aķl u hissiķ i'tilâsından
Bu ma'lûmât-ı meçhûlâta olmaz mâye-i taķķîķ
O 'ulvî mebhâsı bi'llâh pek beyhûdedir ta'mîķ

Nedir maşşudu Haķķ'ıñ 'âlemi icâddan bilmem
Ne hâşıl bizce istirşâddan irşâddan bilmem
Ne öğrenmiş efâğıl bunca istişhâddan bilmem
Şükûk-ı 'aķlı tezyîd etmedir encâm-ı tedķîķiñ
Bu mebhâşlarda pek ma'kûsdur ma'nâsı taķķîķiñ

Cihân bir kaķre-i kemter 'avâlim baķr-ı nâ-maħdūd
Beşer bir zerre-i hestî-nümâdır hiçden ma'dūd
Vuķūfuñ hikmetiñ maşşulu bir feryâddır memdūd
Erer mi 'aķl-ı hâki 'arş-ı a'lâ-yı me'ânîye
Neden geldik neden bilmem bu hayret-gâh-ı fânîye

Gören yok neyyir-i maşşudu bıķdıķ cüst-cûlardan
Harâb olduķ firâğ-ı fikri sâlib ârzûlardan
Ferâğat vâcib olmuşdur bu vâhî guft-gûlardan

¹¹ Müstakîl bir şiir olmasına rağmen herhangi bir isimlendirme yapılmamıştır. Orijinal metinde 48-49. sayfalarda bulunmaktadır.

*Demem bir ferd için râz-âşinâdır 'ârif-i Haq'dır
Şu hâkîler ser-â-ser mübtelâ-yı cehl-i muṭlaqdır*

Eski Bir Gazelim (I)¹²

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Feyz-i 'aşkıñ cezbeler verdikçe 'ulvî cânıma
Nâ-müsâ' iddir fezâ-yı bikerân cevlanıma

Şanlı bir burhân-ı vaḥdetdir cemâl-i aqdesiñ
Fikr-i didâriñ te'âlî-baḥş olur iḳânıma

Bunca her yer cilvegâh ḥüsn ü âniñdir seniñ
Feyz-i diğeri verdi 'aşkıñ dîde-i im'ânıma

Müştekî firqatden ammâ tâlib-i vuşlat degil
Nür-ı çeşmim! Ben de ḥayrânım dil-i vîrânıma

'İllet-i 'aşkıñla maḥv olmaqdadır zevk-ı ḥayât
Reşk eder ehl-i ḥaḳîkat derd-i bî-dermânıma

Zevk-ı diğeri buldu dil derdiñle giryân olmadan
Çekdiğim miñnet sebebdir secde-i şükranıma

Bu da Öyle (Gazel II)¹³

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Müncelidir nür-ı didâriñ niḳâbıñdan seniñ
Müstenîriz ey meh-i ğarrâ şehâbıñdan seniñ

İzdiyâd-ı 'aşka bâ' işdir kemâl-ı 'işmetiñ
Artıyor şevk u ğarâmım iḥticâbıñdan seniñ

Dem-be-dem i'ân-ı 'aşk etdikçe ben bî-iḥtiyâr
Reşke düşmez mi şafaḳ reng-i hicâbıñdan seniñ
Ḥaşr-ı kâim etmem ḥiṭâb-ı iltifât-âmîzine
Şanma göñlüm zevk-yâb olmaz 'itâbıñdan seniñ

Zindegânî-baḥş olan ḥülyâ-yı vaşlıñdır baña
Reşha-i âb-ı ḥayât aldım serâbıñdan seniñ

¹² Orijinal metinde 50. sayfada bulunmaktadır.

¹³ Orijinal metinde 50-51. sayfalarda bulunmaktadır.

Kıt‘a (I)¹⁴*(mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün)*

Ederken şavt-ı ney ervâhı i‘lâ‘ arş-ı a‘lâya
Naşıl etmez tecerrüd mâ-sivâdan her dil-i âgâh

O‘ulvî nağmeler tanzîr ederken nâle-i kâlbi
Şimâh-ı câna pür-vecd u şafâ her zerre der Allâh

 Kıt‘a (II)¹⁵*(fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün)*

Bir güzel çehreyi gül-gün-ı hayâ gördükçe
Tâb alır levh-ı hayâlimde şafağdan mehtâb

Penbe bir nûr sevilmez mi güzel bir yüzde
Eñ büyük ziyetidir bir kâdınñ reng-i hicâb

 Kıt‘a (III) (Kemâl İçün)¹⁶*(mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün)*

Hayâliñ bir cihân-ârâ güneşdir kim ufûl etmez
Şaçar efkâra pertev maşrıq-ı ikbâl-i milletden

Eder şiddetle telkîn-i me‘âlî fikr ü vicdâna
Gelir hâlâ hîtabıñ ‘arş-ı a‘lâ-yı hamıyyetden

Sonuç

Neşide-i Vicdân, XX. yüzyılda Tokadî-zâde Şekîb tarafından yazılan ve klasik Türk edebiyatının izlerini taşıyan bir eserdir. Çalışmanın hacimli olacağı göz önünde bulundurulduğundan eserin sadece manzum bölümleri bu çalışmaya konu olmuştur. Bu eserde birbirinden bağımsız 12 manzume bulunmaktadır. Eserdeki manzumeler kaside ile başlamış, kıta ile son bulmuştur. Kaside, gazel, mesnevi, kıta, terkiib-bend, murabba gibi farklı nazım şekilleriyle yazılan şiirlerde coşkun bir ruh hâlinin olduğu görülmektedir. Şiirlerde aruz kusurlarına pek rastlanmaz. Vezin gereği imale, med ve ulamaların yer aldığı manzumelerde zihaf yok denecek kadar azdır. Kaside, gazel ve iki kıtada mürdef kafiye kullanan Şekîb, bir kıtada mücerred kafiye yer vermiştir. Şair, sözün etkisini artırmak ve anlam derinliği sağlamak amacıyla şiirlerde daha çok teşbih, teşhis, nida, tezat, istifham gibi edebî sanatlarla yer vermiştir. Özellikle muhabbet duyduğu şahsiyetler için çarpıcı benzetmeler kullanması dikkat çekicidir. Şekîb’in Arapça ve Farsça terkip ve

¹⁴ Bu kıt‘a, şairin *Derviş Sözleri* adlı eserinde de bulunmaktadır. (Karahana, T., agm., s. 27-58.) “Orijinal metinde 51. sayfada bulunmaktadır.”

¹⁵ Orijinal metinde 51. sayfada bulunmaktadır.

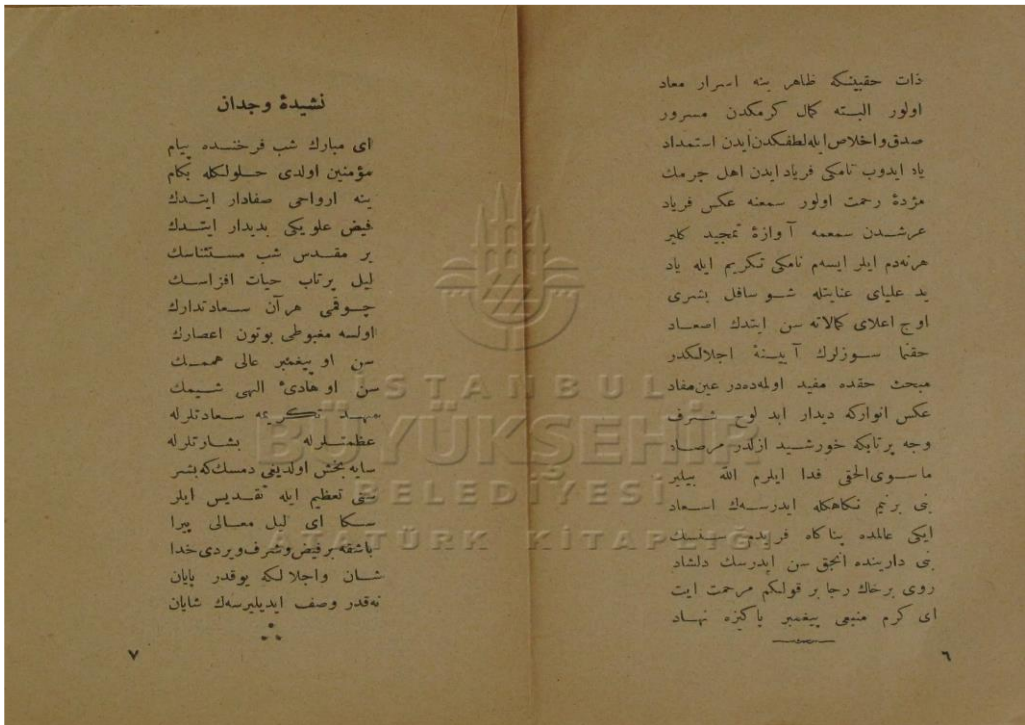
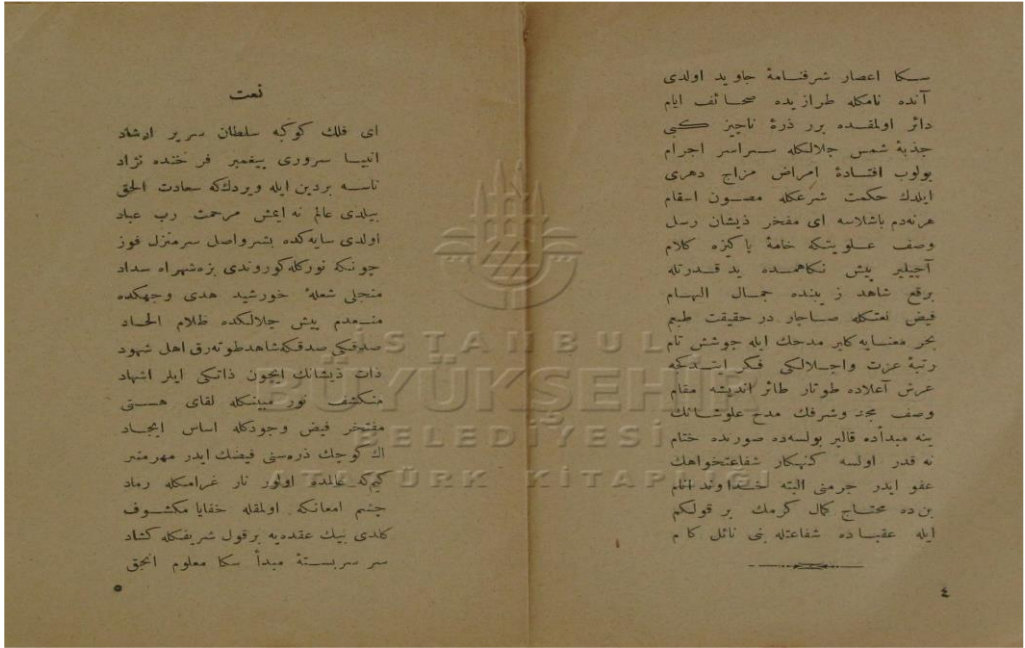
¹⁶ Orijinal metinde 51. sayfada bulunmaktadır.

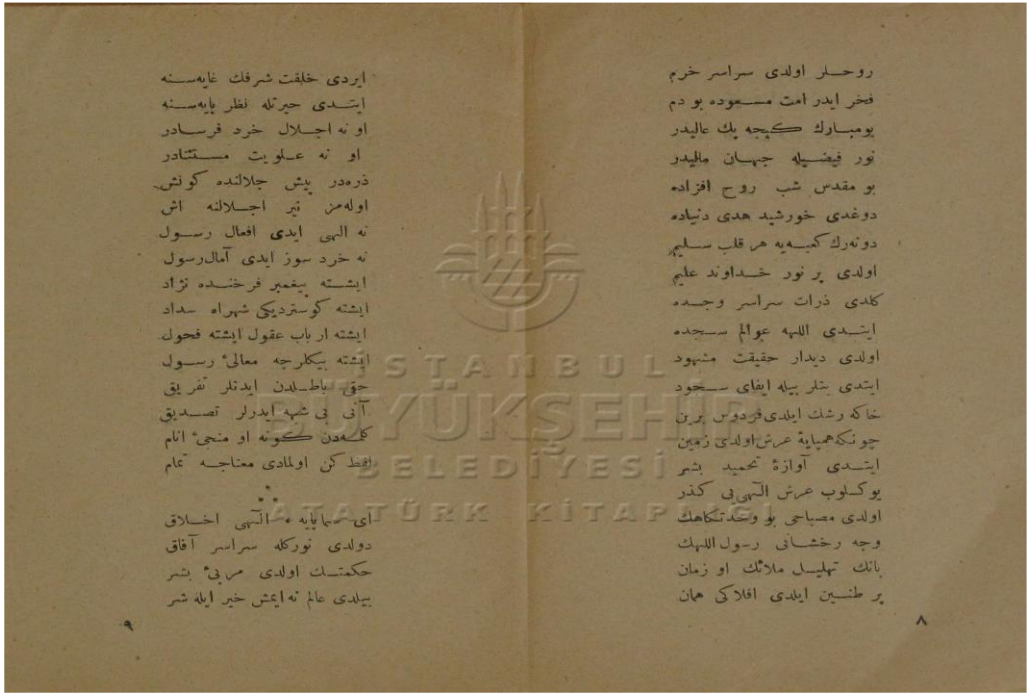
sözcüklerle yüklü ağır bir dil kullanması şiirlerin anlaşılabilirliğini güçleştirmiştir. Manzumelerde derin bir Peygamber sevgisinin varlığı dikkat çeker. Özellikle Hz. Muhammed'in şahsiyetinin yüceliği, Kur'an-ı Kerim'in ona indirildiği, sırlara vakıf olduğu, hak ve adaleti tesis ettiği gibi konular işlenmiştir. Kərbela hadisesinin konu edildiği şiirlerinde ise Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden duyduğu üzüntüyü derinden hissettiği görülür. Hem bu şiirlerini hem de hikmet üzerine yazdığı şiirlerini tasavvufi bağlamda değerlendirmek mümkündür. Ayrıca beşerî aşka dair ifadeler de manzumelerde geçmektedir. Diğer taraftan şair, Osmanlı padişahı V. Murâd için yazdığı mersiyede ona duyduğu muhabbeti işlemiş, ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Müellifin diğer eserleri üzerine yapılacak çalışmalar, onun daha iyi anlaşılmasına vesile olacaktır.

Kaynaklar | References

- Çağın, S. (1998). Tokadîzade Şekip. Akademi Kitabevi.
- Çağın, S. (2021). Şekip (Tokadîzade). Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sekip-tokadizade>, [E.T. 02.04.2024].
- Devellioğlu, F. (2011). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, C. (2018). Yeni Tarama Sözlüğü. TDK Yayınları.
- Kaçar, M. (2015). Klasik Türk Edebiyatında Kafiye. Ö. Şenödeyici (Ed.), *Osmanlı Edebi Metinlerini Anlama Kılavuzu içinde* (s. 37-54). Kesit Yayınları.
- Kanar, M. (2014). Farsça-Türkçe Türkçe-Farsça Sözlük. Say Yayınları.
- Karahan, T. (2020). Tokadîzâde Şekip Bey'in Derviş Sözleri Adlı Eseri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. 4(1), 27-58.
- Tokadîzâde Şekib. (1325/1909). Neşîde-i Vicdân. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Bel_Osm_K.06213.
- Uçman, A. (2012). Tokadîzâde Şekib Bey. TDV İslam Ansiklopedisi (C. 41, s. 216-217). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/> [E.T. 26.03.2024].
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>

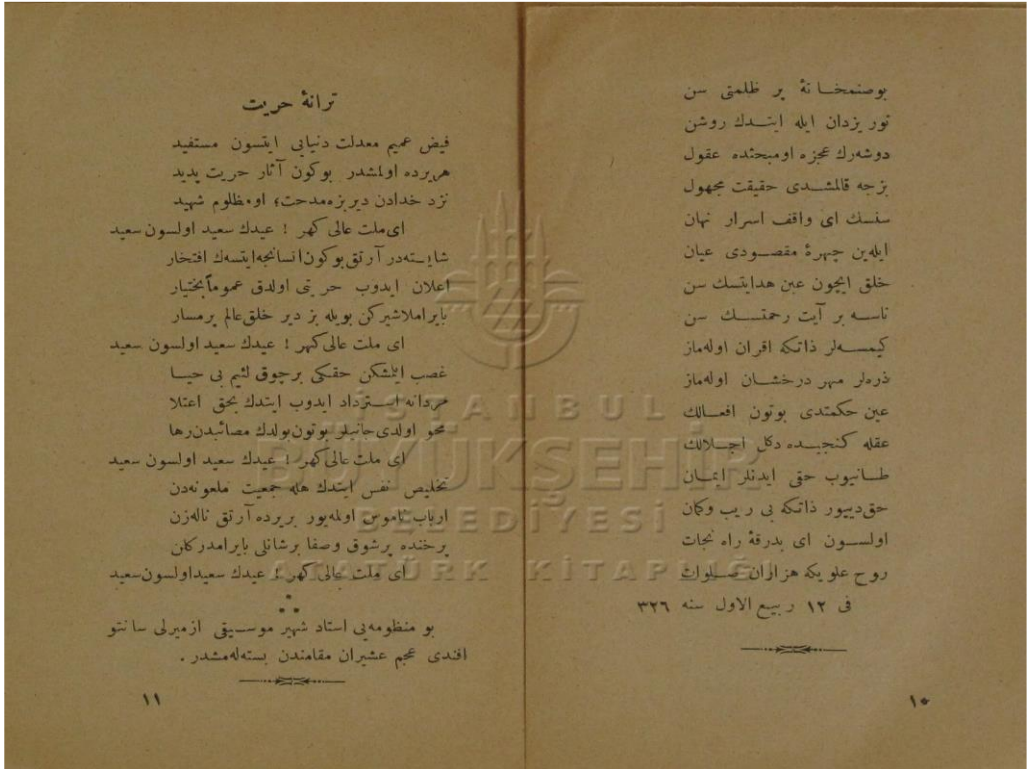
Tıpkıbasım

اوردی خلقت شرفک غایه سنه
 ایشدی حیرتله نظر پایه سنه
 او نه اجلال خرد فرسادر
 او نه علویت مستکدر
 ذرهدر پیش جلالته کونش
 اوله من نیر اجلالته اش
 نه الهی ایدی افعال رسول
 نه خرد سوز ایدی آمال رسول
 ایشته پیغمبر فرخنده نژاد
 ایشته کوسزدیکی شهره سداد
 ایشته ارباب عقول ایشته فحول
 ایشته بیکارجه معالی رسول
 حق باطلدن ایدنلر تفریق
 آئی فی شهب ایدرلر تصدیق
 کلهمدن کسونه او منجی انام
 ایفطکن اولمادی معناجه تمام
 ای سما پایه مآلتهی اخلاق
 دولدی نورکله سراسر آفاق
 حکمتک اولدی مریق شمر
 بیلدی عالم ته ایش خیر ایله شمر

روحلر اولدی سراسر خرم
 فخر ایدر امت مسعوده بودم
 یومبارک کچیجه بک عالیدر
 نور فیضیه جهان مالیدر
 بو مقدس شب روح افزاده
 دوغدی خورشید هدی دنیاده
 دونه رک کیمسه به هر قاب سلیم
 اولدی پر نور خداوند علم
 کادی ذرات سراسر وجده
 ایشدی الله عوالم سجده
 اولدی دیدار حقیقت مشهود
 ایدی بتلریله ایفای سجود
 خاکه رشک ایددی فردوس برن
 چونکه هیایه عرش اولدی زمین
 ایشدی آوازه تمجید بشر
 یوکلوب عرش السی فی کدر
 اولدی مصباحی بو وکتدنگاهک
 وجه رخشان رسول اللهک
 بانک تهلیل ملائک او زمان
 بر طنین ایددی افلاک مان

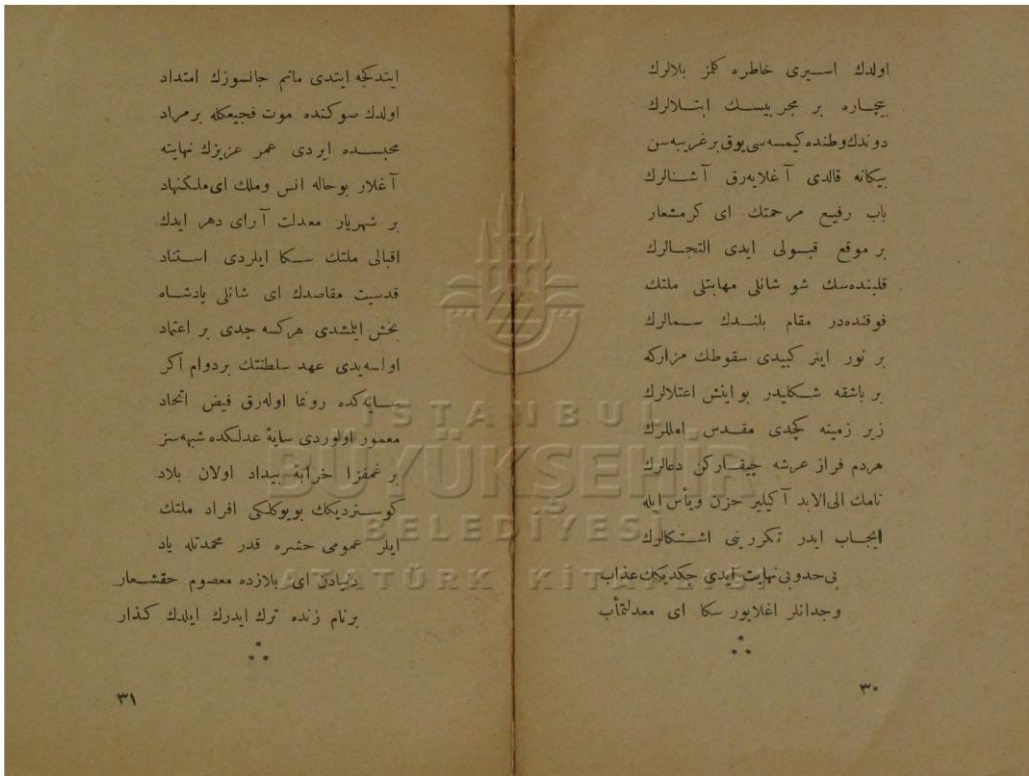
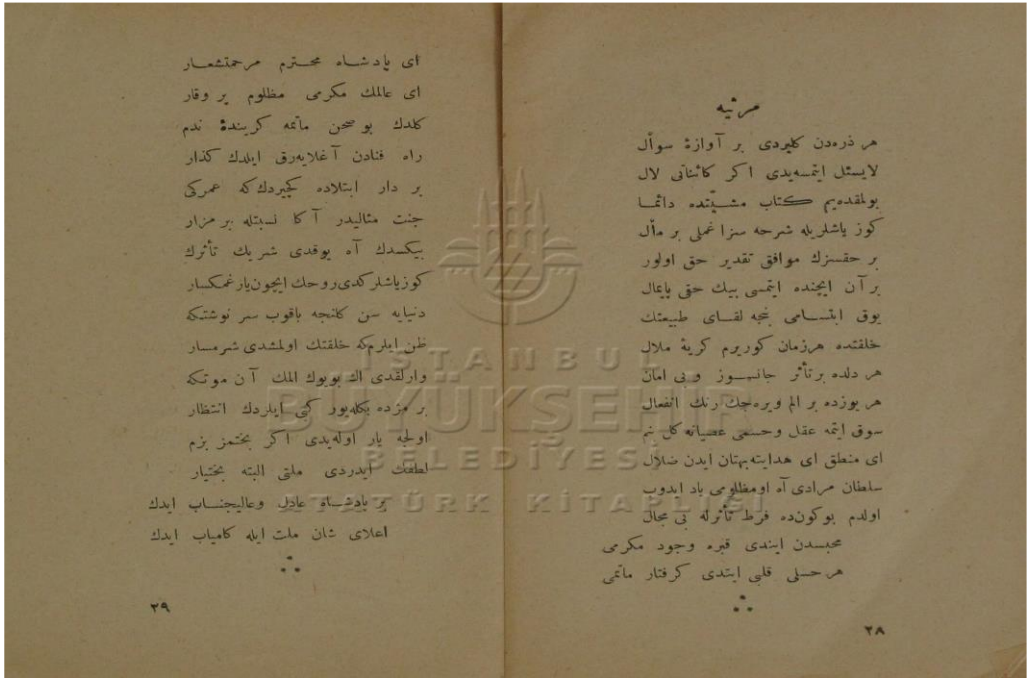

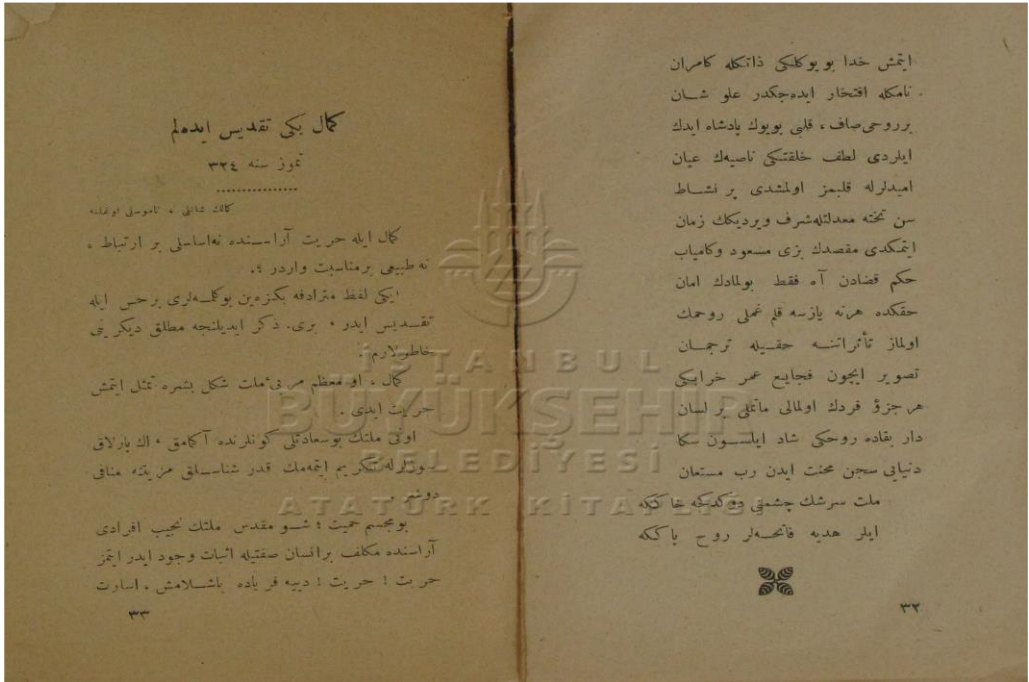
ترانه حریت

فیض عمیم معدلت دنیای ایتسون مستفید
 هر برده اولشدر بو کون آثار حریت بدید
 نزد خدادن دیر بر زمه مدحت؛ او مظلوم شهید
 ای ملت عالی کهر؛ عیدک سعید اولسون سعید
 شایسته در آرتق بو کون انسانجه ایتسه افتخار
 اعلان ایدوب جری اولدق عمومأ بختیار
 با براملاشیرکن بویه بز در خلق عالم برمسار
 ای ملت عالی کهر؛ عیدک سعید اولسون سعید
 غضب ایشکن حقیق بر جوق لیم بی حیا
 مردانه استرداد ایدوب ایتدک بحق اعتلا
 بخو اولدی جانلر بوتون بولدک مصائبدن زها
 ای ملت عالی کهر؛ عیدک سعید اولسون سعید
 تخلص نفس ایتدک هله جمعیت ماعونه دن
 ارباب ناموس اوله پور بر رده آرتق ناله زن
 بر خنده پرشوق و صفا بر شانلی با برامدرکن
 ای ملت عالی کهر؛ عیدک سعید اولسون سعید

بو منظومه بی استاد شهر موسیقی از میرلی سانتو
 اقدی نجم عشیران مقامتدن بسته له مشدر.

بوصفخانه بر ظلمتی سن
 نور زدان ایله ایتدک روشن
 دوشه رک عجزه اومجته عقول
 بزجه قالمشدی حقیقت مجهول
 سنک ای واقف اسرار نهان
 ایله بن چهره مقصودی عیان
 خلق ایمون عین هدایتک سن
 ناسه بر آیت رحمتک سن
 کیمسلر ذاتک اقران اوله ماز
 ذرهلر مهر درخشان اوله ماز
 عین حکمتدی بوتون افعالک
 عقله کنجیده دکل اجلالک
 طانیوب حتی ایدنلر ایمان
 حق دبیور ذاتک بی رب و کان
 اولسون ای بدرقه راه نجات
 روح علویکه هزاران سلواتک
 فی ۱۲ ربیع الاول سنه ۳۲۶

ایچش خدا بویوکلکی ذاتکله کامران
نامکله ایتخار ایدمچکدر علو شان
بروحو صاف ، قلبی بویوک پادشاه ایدک
ایلدی لطف خلقتکی ناصیهک عیان
امیدارله قلبیز اولمشدی بر نشاط
سن تخه معدتله شرف ووردیکک زمان
ایتمکدی مقصدک بزی مسعود وکامیاب
حکم قصادن آه فقط بولمادک امان
حقکده هرته یازسه قلم غملی روحک
اولماز تأثرانسه حقیقه ترجمان
تصور بر ایچون فجاج عمر خرابکی
هر جزؤ فردک اولماق مانتلی بر لسان
دار بقاده روحکی شاد ایلسون سا
دنیای سجن محنت ایدن رب مستمان
ملت سرشک چشمی و کدیکه خاکه
ایله هدیه فاتحه روح پاکه

۳۲

کمال بکی تقدیس ایدم

توز سنه ۳۳۴

کمال شانی ، ناموسلی اوقفنه

کمال ایله حریت آراسنده تعاسیلی بر ارتباط
نه طبیعی برمناسبت وارد ؟

ایکی لفظ مترادفه بکزه یین بوگله لری برحس ایله
تقدیس ایدر . بری . ذکر ایدیلنجه مطلق دیکری
خطیولارم .

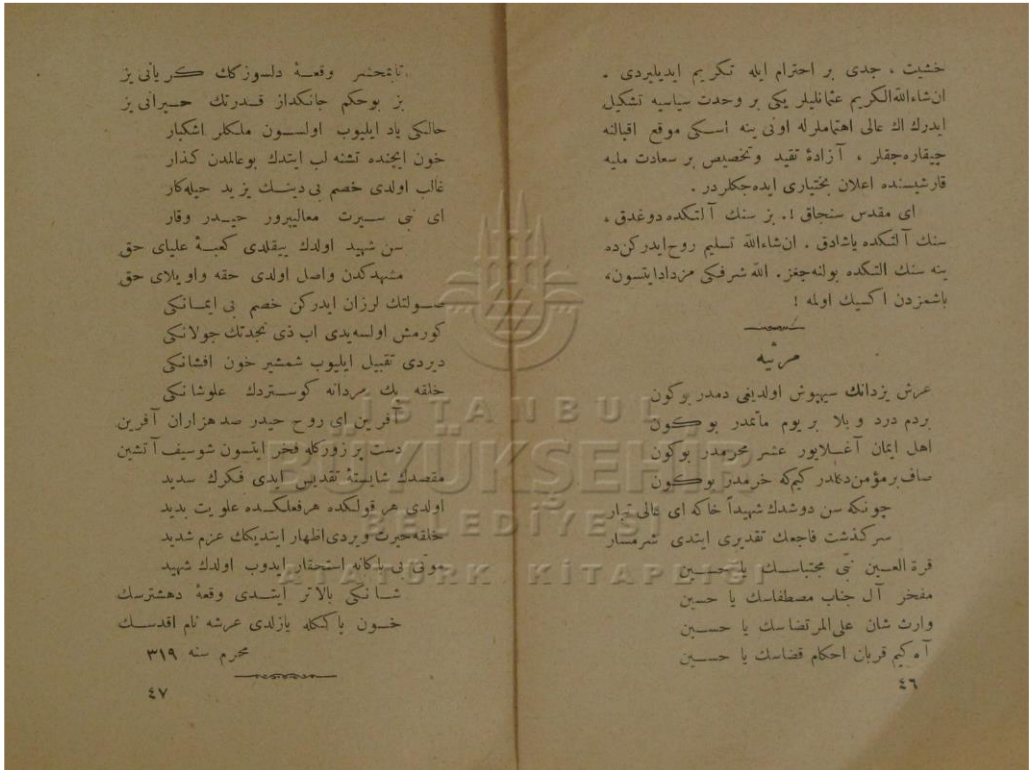
کمال . او معظم مرئی ثنات شکل بشره تمثیل ایچش
حریت ایدر .

اولق ملک بوسعادیل کونترنده آقامق . الک بارلاق
و اوله شکریم اجمک قدر شناساق مر یقه مناق

دوش
بو مجسم حمت و شو مقدس ملنک نجیب افرادی
آراسنده مکلف برانسان مشقته اشیک وجود ایدر ایچر

حریت ! حریت ! دییه فر یاده بلشلامش . اسارت

۳۳

خشیت ، جدی بر احترام ایله تکریم ایدیلدی .
ان شاء الله الکریم عثمانیلر بکی بر وحدت سیاسی تشکیل
ایدرک الک عالی اهتمامله اونی یه اسکی موقع اقباله
چبقاره چقار ، آزاده تقید و تخصیص بر سعادت مایه
قارشینده اعلان بختیاری ایدمچکدر .
ای مقدس سنجاق . بز سنک آلتکده دوغدیق ،
سنک آلتکده یاشادق . ان شاء الله تسلیم روح ایدرکن ده
یه سنک التکده بولنه چغز . الله شرفکی مزداد ایلسون ،
باشمزدن اکیمک اوله !

مصمم
مریه

عمرش یزدانک سهپوش اولدی دمدر برکن
بردم درد و بلا بر یوم مآئدر بوکون
اهل ایمان آغلا یور عمر مجرمدر بوکون
صاف بر مؤمن دکانر کیم که خرمدر بوکون
چونکه سن دوشمک شهید آخاکه ای عالی تبار
سرگذشت فاجعک تقدیری ایدر شرمسار

قره العین نجیب سلسله
مفخر آل جناب مصطفاسک یا حسین
وارث شان علی المرتضاسک یا حسین
آمکیم قربان احکام قضاسک یا حسین

۴۶

تاجشتر وقعه دلسوزکک کربانی بز
بز بوحم جانکداز قدرنک حسریانی بز

حالکی یاد ایلیوب اولسون ملنکر اشکبار
خون ایچنده تشنه لب ایدک بولمادن کذار

غالب اولدی خصم فی دینک یزید حیلکار
ای نجی سیرت معالیپور حیدر وقار

سن شهید اولدک ببقلدی کعبه علیای حق
مشهدکدن واصل اولدی حقه او اولای حق

صولتک لرزان ایدرکن خصم فی ایمانکی
کورمش اولسه پدی اب ذی نجتک چولانکی

دردی تقییل ایلیوب شمشیر خون افشانکی
خلقه یک مردانه کوسترک علوشانکی

آفرین ای روح حیدر صد هزاران آفرین
دست بر زورکله فخر ایلسون شو سیف آتشین

مقصدک شایسته تقدیس ایدی فکرک سدید
اولدی هر قولکده هر فعلکده علویت بدید

خلقه حیرت ووردی اظهار ایتدیکک عزم شدید
حق فی بلاگانه استحقاق ایدوب اولدک شهید

شانکی بالاتر ایشدی وقعه ده شترسک
خسون پاککله یازدی عرشه نام اقدسک

محرم سنه ۳۱۹

۴۷

